

Hans-Georg Gadamer
Kryzys ludzkiej cywilizacji¹

1. Kryzys ludzkiej cywilizacji, w którym znajdujemy się za sprawą rewolucji przemysłowej, ma swój filozoficzny wyraz w nowożytnym subiektywizmie oraz w konstruktywizmie naszej wiedzy i technicznych zdolności. Dlatego winniśmy dowiedzieć się od Greków, jak restytuować ideę uporządkowanej całości – duszy, państwa i wszechświata – by nie popadać w złudzenie homo faber. Największym nauczycielem jest dla nas Platon, nad tym pracuję. Ponadto sztuka, a zwłaszcza literatura, przypomina mi, aby nie tracić z oczu porządku, który jest nadrzędny wobec człowieka. Estetyka jest dziedzictwem starożytnej kosmologii; kosmos oznacza w równym stopniu „wszechświat”, jak i „ozdobę”. Pracuję też nad teorią literatury.

¹ Niepublikowany tekst dedykowany ks. prof. J. Tischnerowi do Księgi Pamiątkowej na jego 60-lecie. Ofiarowany na inaugurację Letniego Seminarium Platońskiego w Lanckoronie przez prof. T. Gadacza.

2. Relatywizm i sceptycyzm dotyczą naszej epoki, nie obciążając filozofii hermeneutycznej. Wręcz przeciwnie, sztuka rozumienia służy jedynie pluralizmowi współczesnej cywilizacji światowej, umożliwiając zadanie porozumienia, filozof zaś poszukuje warunków, które muszą zostać spełnione, aby to porozumienie się powiodło. Arystoteles słusznie spostrzegł, że filozofia praktyczna musi zaczynać się od „że”, a więc od zastanych norm (żywych wartości), od istniejącego „etosu”². Panujący dziś „etos” jest pluralistyczny... Filozofia hermeneutyczna jest filozofią praktyczną, a nawet: filozofią praktyczną współczesności.

3. Filozof nie ma języka dostatecznego dla jego pytań. Język potoczny służy innym celom. Wyłącznie twórcza mowa poetów może mu pomóc przezwyciężyć własne językowe niedostatki. Wiedział o tym romantyzm – powinniśmy to wiedzieć i my.

4. Żyjemy obecnie w krytycznej fazie. Nowoczesna technologia pozwala również poecie na konstruktywne eksperymentowanie. Ostatnim wielkim poetą niemieckojęzycznym po Rillem był Paul Celan. Mówiłem o nim w Warszawie w Pen-Clubie. O poszukiwaniu Boga, które nie przynależało ani do żydowskiej religijności jego rodziny, ani do katolicyzmu jego żony, a mimo to było poszukiwaniem Boga. W innych krajach, szczególnie w hiszpańskojęzycznej, a także,

² Niem. *Dass* oznacza tu *Dass-sein*, ὅτι ἐστίν, że (coś) jest, tzn. egzystencję, faktyczność bycia. W *Eth. Nic.* VII 1145b Arystoteles twierdzi, iż filozofii praktycznej należy zaczynać od ἐνδοξα, czyli od faktycznych obowiązujących poglądów i obyczajów. – przyp. tłum.

na ile mi wiadomo, w polskiej, poezja jest dla wielu jeszcze codziennym chlebem.

5. Powszechnie wiadomo, że Holocaust był najstraszniejszym doświadczeniem ludzkości w naszym stuleciu oprócz Hiroszimy. Jednak nie same te fakty, lecz to, że były one w ogóle możliwe, że ludzie mogli uczynić coś takiego innym ludziom, uczy nas czegoś o tym, kim jest człowiek. Kanibalizm wciąż budzi naturalną grozę. Masowy mord jest nie lepszy. Co musimy przywrócić, jaki ład życia musimy odzyskać, ażeby na powrót złączyła nas naturalna solidarność, bez której żaden system politycznego i społecznego porządku nie może być skuteczny? Mówię to z pełną świadomością: odzyskać. Nie wierzę bowiem, że ludzie mogą coś takiego „stworzyć”, zaplanować i skonstruować. Ani inżynier społeczny, ani biurokrata, ani technokrata nie są w stanie zastąpić tego, co daje nam naturalny porządek życia: matki, etycznych, dogodnych wychowawców, solidarności w życiu zawodowym, a także nowej solidarności, która połączy rodziców – i to ogół rodziców – z dorastającym pokoleniem.

Przełożył Andrzej Serafin

